

О СОРАБИСТИЧКИМ ИНТЕРЕСОВАЊИМА ПРЕДРАГА ПИПЕРА

Овај прегледни рад представља покушај систематизације сорабистичких активности истакнутог српског слависте Предрага Пипера. Академик Пипер је био један од покретача електронске библиотеке *Растко-Лужица* 2002. године, у оквиру које је приредио *Увод у сорабистику: хрестоматија за српске слависте*, као и збирке *Поезија Лужичких Срба* и *Приповетке Лужичких Срба*. У раду је истакнута његова улога у развоју сорабистике у Србији, подршка коју је пружио домаћим сорабистима и сарадња коју је остварио са образовним и научним институцијама Лужичких Срба. Високо је оцењен његов допринос организацији и популаризацији проучавања лужичкосрпских језика и културе.

Кључне речи: Предраг Пипер, сорабистика, библиотека *Растко-Лужица*.

This review paper is an attempt to systematize the Sorabistic activities of the prominent Serbian Slavist Predrag Piper. Academician Piper was one of the founders of the electronic library *Rastko-Lusatia* in 2002, within which he prepared an *Introduction to Sorbian Studies: A Reader for Serbian Slavists*, as well as the collections *Poetry of the Sorbs* and *Tales of the Sorbs*. The paper emphasizes his role in the development of Sorbian studies in Serbia, the support he provided to domestic scholars and the cooperation he achieved with the educational and scientific institutions of the Sorbs. His contribution to the organization and popularization of the study of Sorbian languages and culture is highly appreciated.

Keywords: Predrag Piper, Sorbian studies, *Rastko-Lusatia* library.

Распон славистичких интересовања академика Предрага Пипера (1950–2021) био је изузетно широк. У наведено се можемо уверити увидом у списак радова које је објавио (Голубовић 2015), као и сагледавањем његовог непосредног и посредног утицаја који је имао на бројне домаће и светске слависте (Поповић и др. 2015, Јовановић 2016). Једна од области којима је у одређеном тренутку своје каријере посветио пажњу била је и наука о лужичкосрпским језицима и књижевностима.

Врхунац његовог бављења сорабистичким темама поклапа се са крајем прошлог и првим годинама овог века. Као резултат тог деловања, 28. јуна 2002. године отворена је електронска библиотека *Растко-Лужица*¹ у оквиру *Пројекта Растко*, непрофитне интернет мреже посвећене традицијама српске културе, али и других словенских и европских култура (Словенија, Пољска, Данска, Румунија и др). Предраг Пипер је био управник библиотеке *Растко-Лужица* и најзаслужнији за њено покретање, у чему су му помогли Зоран Стефановић као супервизор и

¹ <https://www.rastko.rs/rastko-lu/>, 10.06.2022.

извршни продуцент, те познати слависта Дејан Ајдачић као стручни саветник. Главни задатак библиотеке *Растко-Лужица* био је представљање лужичкосрпског језичког, књижевног и културног наслеђа, као и веза између Лужичких Срба и Срба на Балкану. Библиотека је окупила око 200 прилога на разним словенским и светским језицима, радове више од 80 аутора. Представља најобимнију дигиталну сорабистичку библиотеку на свету, којом ни данас, двадесет година касније, не могу да се похвале ни други бројнији словенски народи. Основна мотивација за њено настајање, судећи према речима Предрага Пипера, била је слаба информисаност балканских Срба о својим имењацима на словенском северозападу.

У оквиру овог пројекта, професор Пипер је приредио збирку под називом *Увод у сорабистику: хрестоматија за српске слависте*² која представља његов централни сорабистички подухват. Хрестоматија је намењена српској публици, замишљена као поуздан извор основних знања о језику и култури Лужичких Срба. Предраг Пипер је и у претходном периоду у своја предавања на предмету Увод у славистику (која су сажета у истоимено издање *Увод у славистику*, Пипер 2009) на Филолошком факултету у Београду укључивао опште информације о Лужичким Србима, а нарочито о развоју њихових књижевних језика. У библиотеци *Растко-Лужица*, међутим, много су детаљније обрађени појединачни аспекти историје, језика, уметности и фолклора Лужичких Срба. У састав хрестоматије ушли су радови најеминентнијих светских сорабиста, у преводу са разних језика. У хрестоматији се налазе чак четири студије чувеног лужичкосрпског лингвисте Хинца Шустер-Шевца: „Порекло и историја етнонима Serb ‘Лужички Србин’”, „Статус лужичкосрпског језика и његово место у оквиру других западнословенских језика”, „Постанак и развој два лужичкосрпска књижевна или стандардна језика”, „Постоје ли језичке везе између српскохрватског и српсколужичких језика”. Из области лингвистике увршћени су и радови Хелмута Фаске („Лужичкосрпски књижевни језик и његов однос према дијалектима”), Хелмута Јенча („Језик Лужичких Срба данас. Доњолужички и горњолужички књижевни језик и дијалекти”), Лудвига Еле („Савремена језичка ситуација у Лужици и правни статус Лужичких Срба у саставу Савезне републике Немачке”). Своје место у хрестоматији нашле су и студије проучавалаца лужичкосрпских књижевности: Јурија Кравже („Књижевност најмањег словенског народа”), Луције Хајнец („Књижевност народног препорода Лужичких Срба”), Наде Ђорђевић („Лужичкосрпска прозна књижевност XX века (до седамдесетих година”). Историјским питањима посвећен је рад Јана Бранкачка под називом „Лужички Срби у средњем веку – основне линије за њихову историју од VI до XII века”, док се остали прилози баве различитим аспектима културе Лужичких Срба: Нада Ђорђевић „Лужички Срби, њихова историја и култура”, Мерћин Фелкел „Матица лужичкосрпска и њена национална одговорност”, Мићо Цвијетић „Трајање у времену и језику”, Детлеф Кобјела „Музика Лужичких Срба”, Дитрих Шолце „Позориште Лужичких Срба”, Хинц Рихтер „Телевизија и радио Лужичких Срба”.

Сам приређивач је аутор предговора, прилога „Граматицке структуре горњолужичкосрпског и српског језика (општа диференцирања)” и „О великим

² <https://www.rastko.rs/rastko-lu/uvod/index.html>, 10.06.2022.

и малим језицима”,³ као и „Библиографије сорабистичких радова на српском језику”, коју је саставио заједно са ћерком Даницом Пипер. Библиографија броји 112 позиција и обухвата радове лужичкосрпских и јужнословенских истраживача објављених на српско(хрватско)м језику. Представља велико постигнуће, од значаја за било које почетно истраживање на пољу сорабистике на нашим просторима.

Поменути рад Предрага Пипера, „Граматицке структуре горњолужичко-српског и српског језика (општа диференцирања)”, може се окарактерисати као камен темељац лужичкосрпско-српских контрастивних језичких истраживања.⁴ На тему ових истраживања, Пипер каже: „Иако би се с обзиром на сличност назива лужичкосрпских језика и српског језика могло очекивати да су односи између тих језика исцрпно проучени, таква претпоставка не би била тачна. Поређења лужичкосрпских језика са српским врло је мало. Највећи допринос на том плану дао је Х. Шустер-Шевц, посебно у оквиру својих етимолошких истраживања” (Пипер 2002). Предмет пажње у раду су најтипичније разлике између горњолужичкосрпског и српског језика, док су у другом плану елементи система који су језицима заједнички. Основни приступ грађи је семасиолошки. Тада већ искусни граматичар Пипер у више од тридесет тачака анализира следеће појаве: двојину, категорију аниматности, употребу падешких облика, присвојних заменица, структуру футурских облика, безличне реченице, пасивне конструкције, линеаризацију клитика итд. Рад завршава умереним оптимизмом по питању даљих контрастивних сорабистичко-србистичких проучавања: „У оној мери у којој би овај прилог био подстицај за шира и свестранија типолошка проучавања лужичкосрпских језика у поређењу са српским, један од његових главних циљева био би досегнут” (Пипер 2002).

Поред наведеног, у оквиру библиотеке *Растко-Лужица* Предраг Пипер био је приређивач двају избора из лужичкосрпске књижевности, иако су се књижевна истраживања вероватно налазила на периферији његових занимања.

Прва збирка, под називом *Поезија Лужичких Срба*, пионирски је подухват на српском говорном подручју, будући да се лужичкосрпска поезија раније на српском језику објављивала само у појединим домаћим књижевним часописима, међутим, и тамо веома ретко.⁵ У овом избору из поезије Лужичких Срба нашли су се лужичкосрпски песници чија дела нуде репрезентативан преглед лужичкосрпске лирике 20. века. Изузетак представља одломак из песме великог лужичкосрпског песника Хандрија Зејлера, која је служила као својеврсна химна Лужичких Срба, настала у 19. веку. Редослед навођења песама је хронолошки, према датуму њиховог настајања. Највећи њихов део превела је са лу-

³ Основу текста чини Пиперово предавање одржано под називом „О великим и малим језицима” на Коларчевом народном универзитету 23. априла 1998. године у оквиру циклуса *Лингвистика на крају века*. Након тога, рад је уврштен, под нешто измењеним називом – „Велики и мали језици у светлу лингвистичке екологије”, у састав публикације *Српски између великих и малих језика* (Пипер 2003: 9–30).

⁴ Рад је касније штампан у скопском часопису *Славистички студии* број 10 (2002), 355–367.

⁵ Једино је у Крушевцу 1961. године изашао мали избор из стваралаштва Лужичких Срба, од укупно седамнаест песама, који је приредио Миодраг М. Паруновац.

жичкосрпског Нада Ђорђевић, искоришћени су преводи Миодрага Паруновца песама Јакуба Барта-Ћишинског, Хандрија Зејлера, Мата Косика, Јозефа Новака, Јана Скале и Мине Виткојц. Преводаца једне песме, поменуте Зејлерове химне, је и сам Предраг Пипер. На крају збирке налазе се „Белешке о песницима”, које читаоцима доносе основне податке о изабраним ауторима. Иако се у предговору наводи да је било у плану да се средином 2002. године ова збирка поезије изда у књижном формату, то се нажалост није догодило.

Друга збирка коју је Предраг Пипер у дигиталном облику приредио 2002. године под називом *Приповетке Лужичких Срба* такође представља зачетничко дело у српској језичкој средини. Изабрани су лужичкосрпски писци (Јуриј Брезан, Јуриј Кох, Бено Будар, Марија Млинкова, Јуриј Кравжа и други) уз чије се приповетке на одговарајући начин може сагледати стање и развој приповедне прозе Лужичких Срба кроз 20. век. И у овој збирци редослед приказивања превода је хронолошки. Највећи део приповедака са лужичкосрпског превела је Нада Ђорђевић, док су преводи приповедака Јурија Брезана и Кшешћана Кравца дело Љубице С. Рајинац. Као и у претходном случају, збирка се завршава сегментом „Белешке о писцима”, које пружају увид у биографије заступљених стваралаца.

Велике заслуге професору Пиперу припадају и за приређивање избора радова Наде Ђорђевић, најистакнутијег српског сорабисте у 20. веку (Sokolović 2005), под називом *О Лужичким Србима и њиховој култури*. Чланци су подељени у секције Историја, Књижевност, Језик и превођење, Установе, часописи, култура и Personalia, а на крају избора је смештена Библиографија сорабистичких радова др Наде Ђорђевић, са шездесет и пет позиција.

На страницама библиотеке *Растко-Лужица* представљене су у дигиталном издању, захваљујући труду Предрага Пипера, и збирке *Народне бајке Лужичких Срба* (приредио Никола Јеремић 1974. године) и *Књижевност Лужичких Срба*⁶ (приредио Радослав Братић 1984. године). Сви материјали објављени у оквиру библиотеке су додатно класификовани и претраживи по категоријама: Аутори, Библиографије, Историја, Језик, Уметност, О Лужици, Фолклор.

Захваљујући активностима током припрема и реализације пројекта *Растко-Лужица* Предраг Пипер је остварио директну сарадњу са научно-истраживачким и образовним институцијама Лужичких Срба у Будишину (Лужичкосрпски институт, Матица лужичкосрпска) и Лајпцигу (Институт за сорабистику), као и са најистакнутијим личностима тадашњег лужичкосрпског научног и културног живота: Хинцом Шустер-Шевцом, Дитрихом Шолцем, Францом Шеном, Мјерћином Фелкелом, Хелмутом Јенцом, Јуријем Лушћанским и другима. Они су га у настојањима да сорабистику популаризује у српској славистичкој средини подржавали и вероватно на одређен начин у њему видели настављача рада Наде Ђорђевић.

У сарадњи са Мићом Цвијетићем, познатим проучаваоцем књижевних и културних односа Срба и Лужичких Срба, аутора монографије *Лужички Срби и Југословени* (Цвијетић 1995) и београдским славистом Далибором

⁶ Објављена првобитно у часопису *Кораци: часопис за књижевност, уметност и културу*, година XIX, 1984, свеска 7–8.

Соколовићем,⁷ Предраг Пипер је активно учествовао у припреми и одржавању „Дана лужичкосрпских језика, књижевности и културе” 2004. године на Катедри за славистику Филолошког факултета у Београду. Овај догађај био је организован поводом 150. годишњице рођења Арношта Муке, истакнутог научника и предводника Лужичких Срба. Том приликом Предраг Пипер је за ширу филолошку публику одржао предавања под називом „Сорабистика у српским оквирима” и „Типолошке карактеристике проистекле из структурних и функционално-семантичких разлика између граматичких система горњолужичкосрпског и српског језика”.

Током година које су уследиле, у опусу професора Пипера не бележимо значајније сорабистичке радове или дешавања која би имали за циљ директну промоцију сорабистике. Ипак, до самог одласка у пензију настављена је традиција преношења основних информација о Лужичким Србима новим поколењима београдских слависта на предмету Увод у славистику, који су често за теме семинарских радова бирали питања која су се односила управо на Лужичке Србе. У своје граматичке анализе радо је укључивао лужичкосрпске примере, а млађим колегама са катедре истрајно и јасно указивао у ком би правцу и на који начин савремена сорабистичка и славистичка лингвистичка истраживања могла да се развијају. У српски социолингвистички дискурс увео је дискусију о малим и великим језицима, првенствено својом књигом *Српски између великих и малих језика* (Пипер 2003), отворено размишљао о питањима методологије лингвистичке екологије и еколингвистике, што је дало импулс за покретање нових сорабистичких истраживања.⁸

На основу свега изнетог, можемо видети да сорабистичко ауторско дело академика Предрага Пипера није великог обима. Међутим, оно је по много чему пионирско у српској славистичкој средини и представља основу којој ће се будуће генерације наших сорабиста враћати. Такође, његов допринос организацији и популаризацији проучавања језика и културе Лужичких Срба, покретању и усмеравању сорабистичких истраживачких активности, као и подизању српске сорабистике на универзитетски ниво је изузетно значајан, за шта му припада посебно признање и наша најискренија захвалност.

⁷ Први српски стипендиста Фондације за лужичкосрпски народ (луж. Založba za serbski lud) у школској години 2002/2003. Након тога је још неколико српских слависта користило ову могућност студирања сорабистике на Универзитету у Лајпцигу. Већина од њих је лично и професионално било повезано са Предрагом Пипером: Даница Пипер, Предраг Обућина, Александар Јовановић.

⁸ Један од посредних резултата ових тежњи била је одбрана докторске дисертације аутора ових редова 2015. године на Филолошком факултету у Београду под називом *О мањинским словенским језицима из перспективе екологије језика на примеру Лужичких Срба и војвођанских Словака*. (Соколовић 2015)

Цитирана литература

- Голубовић, Ана. „Библиографија академика Предрага Пипера”. [У:] Љ. Поповић, Д. Војводић, М. Нوماћи (ур.) У простору лингвистичке славистике. Зборник научних радова. Поводом 65 година живота академика Предрага Пипера. Београд: Филолошки факултет, 2015, 47–91.
- [Golubović, Ana. „Bibliografija akademika Predraga Pipera”. [U:] Lj. Popović, D. Vojvodić, M. Nomaći (ur.) U prostoru lingvističke slavistike. Zbornik naučnih radova. Povodom 65 godina života akademika Predraga Pipera. Beograd: Filološki fakultet, 2015, 47–91]
- Јовановић, Драгана Д. (ур.) Лингвистика и славистика у делу Предрага Пипера: зборник радова. Нови Сад: Библиотека Матице српске, 2016.
- [Jovanović, Dragana D. (ur.) Lingvistika i slavistika u delu Predraga Pipera: zbornik radova. Novi Sad: Biblioteka Matice srpske, 2016]
- Пипер, Предраг. „Граматицке структуре горњолужичкосрпског и српског језика (општа диференцирања)”. [У:] *Увод у сорабистику: хрестоматија за српске слависте*. Приредио Предраг Пипер, 2002. <<https://www.rastko.rs/rastko-lu/uvod/index.html>> 10.06.2022.
- [Piper, Predrag. „Gramatičke strukture gornjolužičkosrpskog i srpskog jezika (opšta diferenciranja)”, [U:] Uvod u sorabistiku: hrestomatija za srpske slaviste. Priredio Predrag Piper, 2002. <<https://www.rastko.rs/rastko-lu/uvod/index.html>> 10.06.2022]
- Пипер, Предраг. Српски између великих и малих језика. Београд: Београдска књига, 2003.
- [Piper, Predrag. Srpski između velikih i malih jezika. Beograd: Beogradska knjiga, 2003]
- Пипер, Предраг. Увод у славистику 1. Београд: Завод за уџбенике, 2009.
- [Piper, Predrag. Uvod u slavistiku 1. Beograd: Zavod za udžbenike, 2009]
- Поповић, Људмила, Дојчил Војводић, Мотоки Нوماћи (ур.) У простору лингвистичке славистике. Зборник научних радова. Поводом 65 година живота академика Предрага Пипера. Београд: Филолошки факултет, 2015.
- [Popović, Ljudmila, Dojčil Vojvodić, Motoki Nomaći (ur.) U prostoru lingvističke slavistike. Zbornik naučnih radova. Povodom 65 godina života akademika Predraga Pipera. Beograd: Filološki fakultet, 2015]
- Соколовић, Далибор. О мањинским словенским језицима из перспективе екологије језика на примеру Лужичких Срба и војвођанских Словака. Докторска дисертација. Београд: Филолошки факултет, 2015.
- [Sokolović, Dalibor. O manjinskim slovenskim jezicima iz perspektive ekologije jezika na primeru Lužičkih Srba i vojvođanskih Slovaka. Doktorska disertacija. Beograd: Filološki fakultet, 2015]
- Цвијетић, Мићо. Лужички Срби и Југословени, узајамне литерарне везе у периодици за књижевност, науку и културу (1840-1918). Нови Сад: Матица српска, 1995.
- [Cvijetić, Mićo. Lužički Srbi i Jugosloveni, uzajamne literarne veze u periodici za književnost, nauku i kulturu (1840-1918). Novi Sad: Matica srpska, 1995]
- Sokolović, Dalibor. „Nada Đorđević – významná kapitola dějin bělehradské bohemistiky a slavistiky”. *Славистика IX*, 2005: 347–351.

Далибор Соколович

О СОРАБИСТИЧЕСКИХ ИНТЕРЕСАХ ПРЕДРАГА ПИПЕРА

Резюме

Данная работа представляет собой попытку систематизировать сорабистическую деятельность выдающегося сербского слависта Предрага Пипера. Академик Пипер был одним из основателей электронной библиотеки *Растко-Лужица* в 2002 году, в рамках которой подготовил издания *Введение в сорабистику: хрестоматия для сербских славистов*, а также сборники *Поэзия лужицких сербов* и *Сказки лужицких сербов*. В статье подчеркивается его роль в развитии сорабистических исследований в Сербии, поддержка, которую он оказывал сербским ученым сорабистам, и его сотрудничество с образовательными и научными учреждениями лужицких сербов. На основе всего приведенного его вклад в организацию и популяризацию изучения серболужицких языков и культуры высоко оценивается.

Ключевые слова: Предраг Пипер, сорабистика, библиотека *Растко-Лужица*.